

LAKIALOITE 119/2010 vp

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 ja 3 §:n ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Kunnallisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen piirissä on tilanteita, joissa taloudellisen ja hoidollisen harkinnan perusteella ikääntyneet aviopuolisot erotetaan toisistaan ja sijoitetaan pitkäaikaisessa laitoshoidossa eri hoitoyksiköihin. Vaikka lainsäädännön pitäisi turvata perhe-elämän suoja, puoliset saattavat joutua elämään elämänsä viimeiset vuodet toisistaan erossa kunnallisella päätöksellä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja järjestettäessä hyvä lähtökohta on, että ikäihmiset saavat asua mahdollisimman pitkään kotonaan. Perhe-elämän suojaan tulee sisältyä myös avioparin oikeus asua yhdessä iästä ja terveydentilasta huolimatta. Ikääntyneellä pariskunnalla on oltava oikeus asua yhdessä silloinkin, kun omassa kodissa asuminen ei ole enää mahdollista.

PERUSTELUT

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen paitsi silloin, kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Suomen perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Yksityiselämän suo-

jaan on katsottu sisältyvän myös henkilön oikeus vapaasti päättää suhteistaan muihin ihmisiin ja ympäristöön. Perustuslain 10 § turvaa siis osaltaan myös yksilön itsemääräämisoikeutta. Vaikka säännöksessä ei kansainvälisten ihmisoikeussopimusten tavoin ole erityistä mainintaa perhe-elämän suojasta, todettiin hallituksen perusoikeusuudistusta koskevassa esityksessä, että tästä huolimatta perhe-elämäkin kuuluu säännöksen tarkoittaman yksityiselämän suojan piiriin (HE 309/1993 vp, s. 53). Myös avioliittolain (234/1929) 25 § osoittaa, kuinka merkittävänä lainsäädännössä avioparin yhdessä asumista pidetään. Pykälän mukaan puolisoilla on oikeus

saada avioero ilman harkinta-aikaa, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta.

Ikääntyneiden henkilöiden pitkäaikainen laitoshoido voi tapahtua sosiaali- tai terveydenhuollon laitoksessa. Päätökset sosiaalihuoltolain mukaisen laitoshoidon järjestämisestä tehdään kuntien sosiaaliviranomaisissa, joiden tekemisiin päätöksiin on kuitenkin mahdollista hakea muutosta sosiaalihuoltolain mukaisesti. Terveydenhuollona annettavan laitoshoidon osalta ei ole muutoksenhakuoikeutta, mutta asia on mahdollista saattaa valvovien viranomaisten käsiteltäväksi kanteluna.

Sosiaalialan lainsäädännössä korostuu asiakaslähtöisyys ja asiakkaan etu. Sosiaalihuollon järjestämiseen sovelletaan lakia sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Lain 4 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa.

Lain 8 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Terveyden- ja sairaanhoitoa järjestettäessä sovelletaan lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992), jonka 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Potilaan hoito on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Lain perustelujen mukaan (HE 185/1991 vp, s. 14) potilaan kohtelulla tässä tarkoitetaan sitä tapaa, miten häneen hoitotoimenpidettä suoritettaessa tai muuten hoitoon liittyvissä tilanteissa suhtaudutaan. Henkilökohtaisen vakaumuksen kunnioittaminen puolestaan merkitsee potilaan uskonnollisen, yhteiskunnallisen tai muuhun vakaumukseen pohjautuvan kannanoton huomioon ottamista hoitotilanteissa. Perusteluissa todetaan myös, että vaikka potilaan hoitaminen terveyskeskuksessa, sairaalassa tai muussa sairaanhoidon toimintayksikössä asettaa tietyt rajoitukset potilaan yksityiselämälle, eivät toimintayksikön yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä muiden henkilöiden yhtäläillä oikeudet vaatimukset kuitenkaan saa johtaa potilaan yksityisyyden suojan unohtamiseen. Myös näissä oloissa tulisi pyrkiä eri järjestelyin ottamaan huomioon potilaan yksityiselämän tarpeet, kuten esimerkiksi järjestämällä vierailijoiden vastaanotto ja mahdollisuudet yksityisesti keskustella näiden kanssa.

Potilaslain 3 §:n 3 momentin mukaan potilaan yksilölliset tarpeet on mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon hänen hoidossaan ja kohtelussaan. Lisäksi 6 §:n mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.

Edellä olevan perusteella Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus ja voimassa oleva lainsäädäntömme turvaavat periaatteessa jokaiselle oikeuden yksityis- ja perhe-elämän suojaan. Tästä huolimatta pitkäaikaisen laitoshoidon tai ympärivuorokautisen palveluasumisen piiriin siirtyvä ikäihminen saattaa joutua muuttamaan eroon puolisostaan kunnallisella päätöksellä, vaikka heidän yhdessä asumisensa olisi kohtuullisilla järjestelyillä mahdollista.

Yksi yhteiskunnan sivistyksen mittareista on se, miten heikoimpia ja haavoittuvimpia ihmisiä kohdellaan. Ikäihmisten arvostaminen edistää myös heidän omanarvontuntonsa ja psyykkisen terveytensä säilymistä. Huomiota pitää entistä enemmän kiinnittää ikääntyneiden henkilöiden itsenäisen elämänhallinnan ja omien toiveiden mukaisen elämän toteuttamiseen.

Tärkeän ihmisen läheisyys tukee henkistä hyvinvointia, kun taas puolisoista erottaminen voi aiheuttaa suurta ahdistusta. Hyvät perhesuhteet ovat voimavara. Monelle ikäihmiselle avioliitto on myös vakaumukseen liittyvä asia. Tutkimuksen on osoitettu, että kumppanin kanssa asuminen ehkäisee muistisairauksien puhkeamista. Vastaavasti yksin asuminen keski-ikästä lähtien lisää vanhuusiässä dementoitumisen riskiä jopa kaksin- tai kolminkertaiseksi verrattuna ihmisiin, jotka asuvat kumppanin kanssa. Parisuhde suojaa myös monilta muilta ongelmilta. Parisuhteessa elävillä mm. elinajanodote ja kokemus elämänlaadusta ovat keskimäärin parempia kuin yksin asuvilla.

Parisuhteessa eläville ikäihmisille puoliso voi olla paitsi kumppani myös keskeinen hoivan lähde, joka auttaa selviytymään arkipäiväisistä toimituksista. Puoliso voi tarjota emotionaalista ja fyysistä tukea ja hoivaa. Iän karttuessa myös itsemurhan todennäköisyys kasvaa. Tähän on useampia syitä, kuten yksinäisyyden lisääntyminen. Neljä kymmenestä 75 vuotta täyttäneestä suomalaisesta kärsii yksinäisyydestä. Yksinäisyys liittyy sosiaalisten kontaktien vähäisyyteen, heikentyneeseen toimintakykyyn, sairaste-

luun, avun tarpeeseen ja laitoshoitoon päätymiseen. Itsemurhalta suojaavia tekijöitä tunnetaan vielä melko huonosti, mutta niitä ovat ilmeisesti mm. hyvä avioliitto tai parisuhde.

Eläkeikäiset ovat Suomen nopeimmin kasvava väestöryhmä. Auttamalla ikäihmisiä ylläpitämään sosiaalista elämää voidaan paitsi parantaa heidän elämänlaatuaan myös lykätä dementoitumista ja samalla säästää merkittäviä summia sosiaali- ja terveystalouden menoissa.

Ikäihmisille suunnattuihin palveluihin tarvitaan lisää joustoa ja inhimillisyyttä, jotta puolisot saisivat halutessaan viettää viimeisetkin elinvuotensa yhdessä. Jokainen ansaitsee arvostuksen ja kunnioituksen vanhuuden päivään viettäessään yhtä hyvin kodissa kuin laitoksessakin. Pysyvään palveluasumiseen tai laitoshoitoon siirtyvälle ikääntyneelle henkilölle on pyrittävä järjestämään mahdollisuus asua yhdessä puolisonsa kanssa. Ikääntyneellä henkilöllä tarkoitetaan tässä lakiehdotuksessa 65 vuotta täyttänyt potilasta tai sosiaalihuollon asiakasta.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:n 3 momentti ja lisätään 2 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 560/1994 ja 653/2000, uusi 6 kohta seuraavasti:

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

6) *ikääntyneellä henkilöllä* 65 vuotta täyttänyt potilasta.

3 §

Oikeus hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun

Potilaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa on mahdollisuuksien mukaan

otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Pitkäaikaiseen laitoshoitoon tai ympärivuorokautisen palveluasumisen piiriin siirtyväle ikääntyneelle henkilölle on pyrittävä järjestä-

mään mahdollisuus asua yhdessä puolisonsa kanssa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 ja 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4 §:n 2 momentti ja
lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1135/2002, uusi 4 kohta seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

4) *ikäntyneellä henkilöllä* 65 vuotta täyttänyttä asiakasta.

ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa. Pitkäaikaiseen laitoshoitoon tai ympärivuorokautisen palveluasumisen piiriin siirtyväle ikääntyneelle henkilölle on pyrittävä järjestämään mahdollisuus asua yhdessä puolisonsa kanssa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4 §

Oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu

Helsingissä 15 päivänä joulukuuta 2010

Päivi Räsänen /kd
Leena Rauhala /kd
Kari Kärkkäinen /kd
Tarja Tallqvist /kd

Toimi Kankaanniemi /kd
Sari Palm /kd
Bjarne Kallis /kd